

לכבוד שבת קדש – פרשת במדבר תשפ"א

זוהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

חידוש נוסף שבציווי על סדר המסע הוא החניה מסביב למשכן: סְבִיב לְאַהֲל־מוֹעֵד יִחַנּוּ (ב', ב). צורת החניה הזו מלמדת על מרכזיותו של המשכן, הן בתודעה הדתית והן בנייהול אורחות החיים.

ניתן היה להציע כי המשכן יחנה כמוביל בראש המחנה, ושאר השבטים יסתדרו אחריו בטור עורפי. כך היה בזמן המסע עצמו בו ארון ברית ה' נוסע לפני העם. מדוע, אם כן, המשכן חונה במרכז המחנה ולא בראשו מוכן לצאת למסע? מחנה ישראל מעוצב כמחנה צבאי שפניו למלחמה. הדבר בולט במניין בני ישראל, "כל יֵצֵא צבא בישראל", ובלשונו של רשב"ם: "לפי שמעתה צריכים ללכת לארץ ישראל, ובני עשרים ראויים לצאת בצבא המלחמה" (רשב"ם א', ב).

כך אולי יש להבין גם את הביטוי החוזר שבפרקנו: "דגל מחנה... לצבאתם", ואת הביטוי החוזר בכל שבט שבט: "וצבאו ופקודיו". אם סידור המחנה הוא כסידור מחנה צבאי - ברור ש'המפקדה הראשית' צריכה להיות מכוונת במקום הבטוח ביותר, במרכז המחנה, שעליו יש שמירה מארבע רוחות השמיים.

לצורת חניית השבטים מסביב למשכן יש גם ערך חינוכי. כל השבטים חונים במרחק שווה מן המשכן. ההיררכיה הבין-שבטית בולטת פחות כאשר צורת המחנה היא כצורת ריבוע (או מעגל). כל החונים שוהים במרחק קבוע ממקום השראת השכינה, ומכאן לימוד גדול - כולם יכולים להגיע אל הקודש הנמצא במרחק שווה מכל אחד.

הארגון המיוחד של חניית ישראל במדבר עולה לתודעתנו בסיום סיפורי ההליכה במדבר, בברכת בלעם, המברך את ישראל שלוש פעמים. כל אחת מהן נפתחת בתיאור ראיתי את ישראל. בפעם הראשונה: "וירא משם קצה העם" (במדבר כ"ב, מא). לפני הפעם השניה, ביקש בלק שבלעם יראה רק את קצה העם, בתקווה שהדבר יוכל להביא לקללה ולא לברכה. בפעם השלישית מתוארת התגלות נבואית מיוחדת - וַתְּהִי עֲלָיו רוּחַ אֱלֹקִים (במדבר כ"ד:ב). בניגוד לפעמים הקודמות - ראה בלעם את העם כולו: וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמְּדַבֵּר פָּנָיו: וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרֶא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו (כ"ד, א-ב). הכתוב מתאר שבלעם ראה את ישראל "שוכן לשבטיו". והנה, לאחר שבלעם ראה את הארגון המופתי שבסדר חניית ישראל, על פי סדר השבטים כשכל אחד קשור במשפחתו ובבית אבותיו, פורצת ממנו הברכה המופלאה: מִה־טִּבּוֹ אֶהְיֶה יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל (במדבר, כ"ד:ה)

השבת, אנו מתחילים בקריאת חומש חדש, ובפרשתנו כ'פרשה פותחת', מצויים מספר גרעינים יסודיים ומהותיים הנוגעים לספר כולו.

אחד הציוויים המרכזיים המופיעים בפרקי הפתיחה של החומש קובע את אופן ארגון המחנה: איזה שבט יחנה לצד איזה שבט, ובאיזו רוח יחנו. אנו, הקוראים פרשה זו מידי שנה, מורגלים בדבר, אולם למעשה עצם החניה על פי שבטים אינה דבר מובן מאליו. לכאורה, אין פסול ב'חניה חופשית'! וכי מדוע לא יברור לו כל אדם את חבריו, בין אם הם שייכים לשבטו ובין אם הם שייכים לשבט אחר, ויחדיו יקימו מאהל? אדבא, ציווי כזה היה עשוי לקרב את כל ישראל איש לאחיו, ולמנוע פילוג על רקע שבטי. ניתן להציע, כי בגלל שצורת החניה השבטית אינה מובנת מאליה, מדגישה התורה שוב ושוב את עצם העיקרון הזה: אִישׁ עַל-הַגִּלּוֹ בְּאֶתֶר לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

המדרש מציע שהכינוי "דגל" מכוון לחטיבה צבאית, כפי שהתבטא המדרש: "אין דגלים אלא צבאות" (שמות-רבה ט"ו, ז). על פי הצעה זו, הציווי לעשות סימן מיוחד לכל קבוצת שבטים ממוקד במילה "באותות". והאות ניתן כבר על ידי יעקב שציווה את בניו לשאת את מיטתו באופן שכל אחד ידע את מקומו במחנה במדבר. ומה תלמוד לומר באותות? אלא בשעה שונפטר יעקב אבינו מן העולם אמר לבניו... "ויעשו בניו לו כן כאשר צום וישאו אותו בניו ארצה כנען", ולא בני בניו, והיאך צום? אמר להם יהודה ויששכר וזבולון יטענו ממתי מן המזרח, ראובן ושמעון וגד יטענו מן הדרום, דן ואשר ונפתלי יטענו מן הצפון, בנימין אפרים ומנשה יטענו מן המערב... ואם תעשו כן וטענתם את ממתי כשם שצויתי אתכם הקדוש ברוך הוא עתיד להשרות אתכם דגלים דגלים, כיון שונפטר טענו אותו כשם שצוה שיטענו אותו. מנין? שכן כתיב "ויעשו בניו לו כן כאשר צום", מה כתיב אחריו? "וישאו אותו בניו ארצה כנען" (מדרש תנחומא (ורשא) פרשת במדבר סימן יב).

הנחיה זו ניתנת לבני ישראל בתחילת הפרק, והתורה מדגישה כי בני ישראל ביצעו את הנחיה במדויק. וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה בְּיַד ה' לְדַגְלֵיהֶם וְכַן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל-בֵּית אֲבֹתָיו (ב', לד). עוד לפני החידוש שבחלוקת השבטים למקומם המיועד, ישנו חידוש בעצם הציווי על חניה על פי דגם שבטי.

ובתוך סדר זה מודגשת חשיבות המשפחה. כך עולה מהכתוב, שבחר לא להדגיש את השבט, אלא את המשפחה: "לְבֵית אֲבֹתָם... לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל-בֵּית אֲבֹתָיו".

המדבר הפראי נקשר בתודעתנו עם עולם ללא גבולות, עם פראיות לא מבוקרת. והנה, בתוך חוסר הגבול וחוסר הסדר שנושא עמו המדבר - שש מאות אלף רגלי, לבד מטף ונשים, נודדים על פי שבטיהם ומשפחותיהם. דווקא על רקע המדבר בולטת תכונת ישראל, היודעים לבנות דגלים ושבטים, המשכילים לקיים אוהלים ומשפחות. שבטים מסודרים בסדר שנמסר מאב לבן, מיעקב לבניו, ובמרכז - המשכן, מקום השראת שכינה בישראל ובעולם.

=====

בשנה זו, התאריך 14 מאי, יוצא ביום ששי, בדיוק כפי שהיה ביום הכרזת המדינה. לאור האירועים בימים האחרונים, כדאי אולי להזכיר ולהיזכר באותם הימים. מרדכי נאור, בבלוג שכתב סיפר על השר שכמעט ולא הורשה להיכנס לטקס הכרזת העצמאות.

פנחס רוזן (אז היה מוכר בשמו הלועזי, פליקס רוזנבליט) היה ראש מפלגה קטנה בשם 'עלייה חדשה' (שרוב מצביעיה באו מקרב עולי גרמניה). הוא עמד להיכנס לתפקיד שר המשפטים בממשלה הזמנית, נמנה עם מועצת המדינה הזמנית וחתם על מגילת העצמאות.

אכן חתם, אך מתברר שכפסע היה בינו לבין החמצת החתימה, משום שרק בבואו למוזיאון תל אביב, הבית שבו עמד הטקס להיערך, גילה כי שכח את ההזמנה בבית. השומר בכניסה, שלא ידע חוכמות, לא התיר לו להיכנס, באומרו: קיבלתי הוראה חד-משמעית לא להכניס אנשים בלי הזמנות. שר המשחר והתעשייה המיועד ואיש 'הציונים הכלליים', פרץ ברנשטיין, חש לעזרת רוזנבליט, אך השומר עמד על דעתו: בלי הזמנה - אין כניסה. רק התערבותו של זאב שרף, מזכיר הממשלה הזמנית, אפשרה את כניסתו של רוזנבליט לאולם.

לטקס, שנשמר בסודיות, חולקו הזמנות. רבים ניסו להתפלח, למרות שלא היו להם הזמנות. אך היו גם כאלה שקיבלו הזמנה ובחרו שלא להגיע. וכך כתב נאור בהמשך הבלוג:

למרות הבדיקות הקפדניות היו ככל הנראה אנשים ונשים שהצליחו ל'התפלח' לטקס ההיסטורי של הכרזת העצמאות. דקות מספר לפני תחילת הטקס התלוננו כמה מן המוזמנים כי מקומותיהם נתפסו. שוטרים צבאיים, ששמרו על הסדר באולם ומחוצה לו, גילו שלוש נשים תל-אביביות כבודות, שהצליחו להיכנס ללא הזמנות. הן שולחו מיד החוצה.

מסיפור זה, וגם מן השכל הישר, אפשר ללמוד עד כמה מבוקשת הייתה ההזמנה לטקס. ובכל זאת, אחד ממקבלי ההזמנות העדיף להיות במקום אחר, אם כי האזין לשידורו של הטקס ברדיו. זה היה מפקד חטיבת 'קריית', מיכאל (ג'יימס) בן-גל, לימים אלוף בצה"ל.

בשעה שהטקס אורגן ונערך, נכנסו כוחות ה'הגנה' בפיקודו ליפו וקיבלו את כניעת העיר הערבית הגדולה, שהייתה כמעט ריקה מתושביה. שיירת המכוניות יצאה ממקוה ישראל ובשעה ארבע אחר הצהריים בדיוק הייתה באזור אבו-כביר. השיירה נעצרה וכל נוסעיה התאספו סביב מכוניתו של יהודה נדיבי, מזכיר עיריית תל אביב, שהיה בה מקלט רדיו, והאזינו לשידור ההיסטורי. אחר כך המשיכו ליפו...

הסביר בן-גל: 'לא פעם שאלו אותי איך ויתרתי על המעמד ההיסטורי. התשובה שלי היא, שבתור מפקד "ההגנה" בתל אביב, עם כל החשיבות של הכרזת המדינה במוזיאון, ידעתי שמקומי הוא ביפו עם אנשי'.

בן-גל נולד באודסה שבאימפריה הרוסית ב-1908, תחת השם מיכאל רבינוביץ. ב-1921 עלה לארץ ישראל התחנך בגימנסיה העברית "הרצליה" ובגיל 16 הצטרף לארגון ההגנה.

ב-1928 מונה למפקד רוחמה שבאותה תקופה היה היישוב היהודי הדרומי ביותר בארץ. היה מלוחמי היחידה הנוודת של ההגנה, ולאחר פרוץ מאורעות תרצ"ו - תרצ"ט עבר למחוז תל אביב ופיקד על שכונת התקווה. ב-1937 הדרוך בקורס מפקדי גושים של הארגון שהתקיים בכפר ויתקין, במהלך תרגול שימוש ברימון יד מדוכה שפיתח עמיתו דוד ליבוביץ - (מפתח ה'דוידקה'), נפצעו השניים באורח קשה. בדצמבר 1940, לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה התנדב לחי"ל, עבר קורס קצינים ושירת בגדוד העברי השני, במהלך תקופתו בצבא הבריטי התמנה בן-גל לתפקיד הקצין הממונה של 'ההגנה' בבריגדה היהודית. את שירותו סיים בדרגת מייג'ור. במהלך השבת השחורה נעצר על ידי שלטונות המנדט ונכלא ברפיח במשך חמישה שבועות.

במלחמת העצמאות היה למפקדה הראשון של חטיבת קריית (חטיבה 4). החטיבה בפיקודו השתתפה במבצע חמץ ובמבצע דני, ובן-גל קיבל את כניעתם של יפו ורמלה. לאחר המלחמה מונה למפקד מחוז תל אביב ולסגן ראש אגף אפסנאות. שירת כנספח צבאי בבריטניה ובמדינות סקנדינביה בין השנים 1954 עד 1957.

בשנת 1958 מונה לנשיא בית הדין הצבאי לערעורים תפקיד בו כיהן עד 1963. היה נספח צבאי בבורמה, נפאל, ציילון וקמבודיה. ב-1965 השתחרר מצה"ל.

לאחר שיחרורו התמנה למנהל מחוז ירושלים והדרום במינהל מקרקעי ישראל. ב-1980 זכה לתואר יקיר העיר תל אביב-יפו.

בברכת שבת שלום ומבורך - חגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>